

Spor Lisesi Öğrencilerinin Kişilik Özellikleri ve Sportmenlik Yönelim Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi

Gökçe AVCU*¹

Murat ŞAKAR²

¹ Fırat Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, ELAZIĞ
² Munzur Üniversitesi, Spor Bilimleri Fakültesi, TUNCELİ

 10.31680/gaunjss.1454365

Orijinal Makale / Original Article

Geliş Tarihi / Received: 17.03.2024

Kabul Tarihi / Accepted: 09.05.2024

Yayın Tarihi / Published: 24.06.2024

Öz

Bu çalışmanın amacı, spor lisesi öğrencilerinin kişilik özellikleri ve sportmenlik yönelim düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesidir. Araştırma evrenini 2022-2023 eğitim-öğretim yılı Elazığ Kaya Karakaya Spor Lisesi öğrencileri (N=217) ve araştırmanın örneklemini ise herhangi bir spor branşı ile aktif olan gönüllü öğrenciler (n=126) oluşturmaktadır. Araştırmada veri toplama araçları olarak Çok Boyutlu Sportmenlik Yönelimi Ölçeği ve On Maddeli Kişilik Ölçeği olmak üzere iki ölçek kullanılmıştır. Verilerin analizi Jamovi istatistik programı kullanılarak yapılmıştır. Verilerin normallik varsayımı betimsel istatistiklere göre değerlendirilmiş ve normal dağılım gösterdiğinden parametrik testler kullanılmıştır. Bulgulara göre spor lisesi öğrencilerinin kişilik özellikleri ile sportmenlik yönelim düzeyleri arasında pozitif yönde düşük ve orta düzeyde anlamlı bir ilişki vardır. Ayrıca spor lisesi öğrencilerinin sportmenlik yönelim düzeylerinin yüksek olduğu tespit edilmiştir. Katılımcıların cinsiyete ve yaşa göre On Maddeli Kişilik Ölçeği'nin farklı alt boyutlarında anlamlı farklılık tespit edilmiş ($p<0.05$). Katılımcıların spor türüne göre Çok Boyutlu Sportmenlik Yönelimi Ölçeği'nin farklı alt boyutlarında anlamlı farklılık tespit edilmiş ($p<0.05$). Sonuç olarak, spor lisesi öğrencilerinin kişilik özellikleri ve sportmenlik yönelimleri üzerinde cinsiyet, yaş ve spor türünün etkili olduğu bulunmuştur. Antrenörler sporcuların kişilik özelliklerini belirleyerek potansiyel sporcuları takıma ve uygun mevki ve pozisyona dahil edebilir ve aynı zamanda sporcunun başarısızlık riskini de bir dereceye kadar en aza indirebilir.

Anahtar Kelimeler: Sportmenlik, Yönelim, Kişilik

Investigation of the Relationship Between Personality Traits and Sportsmanship Orientation Levels of Sports High School Students

Abstract

The aim of this study is to examine the relationship between personality traits and sportsmanship orientation levels of sports high school students. The population of the study consisted of Elazığ Kaya Karakaya Sports High School students (N=217) in the 2022-2023 academic year and the sample of the study consisted of volunteer students (n=126) active in any sport branch. Two scales, the Multidimensional Sportsmanship Orientation Scale and the Ten-Item Personality Scale, were used as data collection tools in the study. The data were analyzed using Jamovi statistical program. The normality assumption of the data was evaluated according to descriptive statistics and parametric tests were used since it showed normal distribution. According to the findings, there is a positive and low to moderate significant relationship between the personality traits of sports high school students and their sportsmanship orientation levels. It was also found that sports high school students had high levels of sportsmanship orientation. Significant differences were detected in different sub-dimensions of the Ten-Item Personality Scale according to the gender and age of the participants ($p<0.05$). A significant difference was detected in different sub-dimensions of the Multidimensional Sportsmanship Orientation Scale according to the participants' sport type ($p<0.05$). As a result, gender, age and sport type were found to be effective on personality traits and sportsmanship orientation of sports high school students. By determining the personality traits of athletes, coaches can include potential athletes in the team and in the appropriate position and at the same time minimize the risk of failure of the athlete to some extent.

Keywords: Sportsmanship, Orientation, Personality

*Sorumlu Yazar: Gökçe AVCU

E-mail: gokceavcu@hotmail.com

*Bu çalışma sorumlu yazarın, ikinci yazarın danışmanlığında gerçekleştirdiği yüksek lisans tezinden türetilmiştir.

Giriş

Kişilik özellikleri; zaman içinde sabit kalan ve tutarlı olan, kişinin davranışlarının nedenlerini açıklayan ve doğası gereği psikolojik olan özellikleri ifade eder. Kişilik özellikleri kim olduğumuzu yansıtırlar ve duygusal, davranışsal ve bilişsel tarzımızı belirlerler (Mount ve ark., 2005). Bireyin kişilik özellikleri davranışları aracılığıyla ifade edilir ve gözlemlenir. Davranışlar, kişilik özelliklerinin yansımasıdır ve genel olarak içsel düşünceleri, duyguları ve motivasyonları yansıtır (Mann, 2017). Spor psikolojisinde kişilik özellikleri üzerine yapılan araştırmaların çoğu kişiliği dışadönüklük, uyumluluk, vicdanlılık, duygusal istikrar ve deneyime açıklık gibi beş özelliğe dayalı olarak düzenleyen Beş Faktör Kişilik Modeli çerçevesinde incelemiştir (Marchese ve ark., 2022). Beş Faktörlü Kişilik Modeli açısından sporcuların genel profili düşük nevrotiklik, yüksek dışa dönüklük ve vicdanlılık ve orta düzey deneyime açıklık ve uyumluluktur (Piepiora, 2021). Bununla birlikte spor faaliyetinin kişiliği etkilediği ve dolayısıyla oluşan kişilik özelliklerinin alınan kararları etkilediği varsayılmıştır (Piepiora ve Witkowski, 2020). Kişilik özellikleri olarak kavramsallaştırılan ayırt edici özellikler sporcunun rakiplere, takım arkadaşlarına, görevlilere ve yöneticilere karşı sergilediği davranışları etkileyebilmektedir (Yıldız ve ark., 2018). Bu davranışlardan biri de sportmenlik yönelimidir. Sportmenlik, bireylerin spor ortamlarında genel olarak kendilerinden beklenen davranış biçimleri açısından farklılık gösterdiği, kalıcı ve nispeten istikrarlı bir özellik veya eğilim olarak kavramsallaştırılabilir (Verma ve Kumar, 2019). Dolayısıyla kişilik özelliklerinin sportmenlik davranışı üzerinde önemli olduğu düşünülmektedir (Dorak, 2015; Gama ve ark., 2020). Sporcuların kişilik özelliklerinin davranışsal eğilimleri üzerindeki etkisini anlamak sporda sportmenlik davranışlarını teşvik etmek için stratejiler geliştirmeye katkı sağlayabilir. Bu doğrultuda bu çalışmada amaç, spor lisesi öğrencilerinin kişilik özellikleri ile sportmenlik yönelim düzeyleri arasındaki ilişkiyi incelemektir.

Yöntem

Araştırma için Munzur Üniversitesi Girişimsel Olmayan Araştırmalar Etik Kurulu'ndan 30.03.2023 toplantı tarihli 2023/05 toplantı sayılı 07 karar sayılı Etik Kurul onayı alınmıştır.

Araştırmanın Modeli

Bu araştırma, nicel araştırma yönteminde betimsel nitelikte ilişkisel tarama modelinde bir çalışmadır. Betimsel nitelikte ilişkisel tarama modelindeki çalışmalarda bir durum veya olay olduğu gibi tasvir edilmekte ve bu duruma veya olaya neden olan değişkenlerin etkisi, ilişkisi ve dereceleri tespit edilmektedir (Kaya ve ark., 2012).

Araştırma Grubu

Araştırma evrenini 2022-2023 eğitim-öğretim yılı Elazığ Kaya Karakaya Spor Lisesi öğrencileri (N=217) ve araştırma örneklemini ise bu lise içerisinde herhangi bir spor branşı ile aktif olan gönüllü öğrenciler (n=126) oluşturmaktadır. Araştırmaya katılan bireylere yazılı ve sözlü açıklamalar yapılmış ve kurum izni alınmıştır.

Tablo 1. Katılımcılara ait demografik özellikler

Değişkenler	Kategoriler	n	%
Yaş	14	21	16.6
	15	41	32.5
	16	32	25.3
	17	32	25.3
Cinsiyet	Kadın	24	19.0
	Erkek	102	80.9
Spor Türü	Takım sporu	70	55.5
	Bireysel spor	56	44.4
Toplam		126	100

n=Katılımcı sayısı, %=Yüzdellik dağılım

Tablo 1’de katılımcılara ait bilgiler verilmiştir. Katılımcılar yaş değişkenine göre %16.6 14 yaş, %32.5 15 yaş, %25.3 16 yaş, %25.3 17 yaş; cinsiyet değişkenine göre %19.0 kadın, %80.9 erkek; spor türü değişkenine göre %55.5 takım sporu, %44.4 bireysel spor şeklindedir.

Veri Toplama Araçları

On-Madde Kişilik Ölçeği (OMKÖ): Gosling ve ark., (2003) tarafından geliştirilmiş olan OMKÖ, Beş Faktör Kişilik Modeli’ne dayalı bir ölçektir. Atak (2013) tarafından Türkçe’ye uyarlanmıştır. Ölçek on maddeden oluşmakta olup olup her bir maddede benzer anlamı ifade eden iki sıfat bulunur. Ölçek "Deneyime Açıklık (5. ve 10. Madde)", "Yumuşak Başlılık (2. ve 7. Madde)", "Duygusal Dengelilik (4. ve 9. Madde)", "Sorumluluk (3. ve 8. Madde)" ve "Dışadönüklük (1. ve 6. Madde)" olmak üzere beş kişilik özelliğini ölçmektedir. Bu ölçek, yedi derecelmeli likert tipindedir ve her bir alt boyutta iki madde yer almaktadır. Ölçek için Cronbach Alfa değerleri Dışa Dönüklük alt boyutu için 0.86, Sorumluluk alt boyutu için 0.84, Duygusal Dengelilik alt boyutunda 0.83, Yumuşak Başlılık alt boyutunda 0.81 ve Deneyime Açıklık alt boyutunda 0.83

olarak bulunmuştur. Türk kültüründe geçerli ve güvenilir bir ölçme araç olup kişiliği ölçmek için kullanılabilir (Atak, 2013).

Çok Boyutlu Sportmenlik Yönelimi Ölçeği (ÇBSYÖ): ÇBSYÖ, Vallerand ve ark., (1997) tarafından geliştirilen ve Sezen Balçıkanlı (2010) tarafından Türkçe uyarlaması ve geçerlilik ve güvenilirlik çalışması yapılan bir ölçektir. Ölçek 5'li likert tipi olup, 20 madde ve 4 alt boyuttan oluşmaktadır. Bu boyutlar; Sosyal Normlara Uyum (1-5), Kurallar ve Yönetime Saygı (6-10. maddeler), Sporda Sorumluluklara Bağlılık (11-15. maddeler) ve Rakibe Saygı (16-20. maddeler) şeklindedir. Ölçek için Cronbach Alpha değerleri Sosyal Normlara Uyum 0.86, Kurallara ve Yönetime Saygı 0.83, Sporda Sorumluluklara Bağlılık 0.91, Rakibe Saygı 0.82 olarak bulunmuştur (Sezen Balçıkanlı, 2010).

Verilerin Analizi

Verilerin analizi Jamovi (2.3.28) istatistik programı kullanılarak yapılmıştır. Elde edilen verilere frekans, yüzde, ortalama, standart sapma, medyan, çarpıklık ve basıklık gibi betimsel istatistiksel analizler ve Pearson korelasyon analizi uygulanmıştır. Araştırmada veri normallik varsayımı basıklık-çarpıklık katsayılarına göre değerlendirilmiştir. Tabachnick ve Fidell'e (2013) göre basıklık ve çarpıklık katsayıları $\pm 1,5$ aralığında olduğunda normallik açısından ciddi bir varsayım ihlali olmadığına işaret etmektedir. Normallik varsayımı sağlandığından verilerin değerlendirilmesinde bağımsız grup T-testi (independent groups T test) ve tek yönlü varyans analizi (one way ANOVA) kullanılmıştır. Sonuçlar %95 güven aralığında anlamlılık $p < 0.05$ olarak değerlendirilmiştir.

Bulgular

Tablo 2. OMKÖ ve ÇBSYÖ'ne ait betimsel istatistikler

Alt Boyutlar	Ort.	Med.	SS	Min	Max	Çarpıklık	Basıklık
Dışa Dönüklük	9.60	9.00	2.91	2.00	14.0	-0.3126	-0.392
Sorumluluk	10.63	11.00	2.66	3.00	14.0	-0.4190	-0.744
Duygusal Dengelilik	9.65	9.00	2.29	2.00	14.0	-0.0901	0.152
Yumuşak Başlılık	10.55	11.00	2.15	4.00	14.0	-0.2937	-0.234
Deneyime Açıklık	10.17	10.00	2.64	5.00	14.0	-0.0880	-1.055
Sosyal Normlara Uyum	20.40	21.00	4.25	5.00	25.0	-1.0682	0.992
Kurallar ve Yönetime Saygı	22.04	23.00	2.96	14.00	25.0	-0.8710	-0.152
Sporda Sorumluluklara Bağlılık	22.73	24.00	2.60	15.00	25.0	-1.2133	0.589
Rakibe Saygı	19.34	20.00	4.17	5.00	25.0	-0.7146	0.125

Ort.=Ortalama, SS=Standart sapma, Med.=Medyan, Min.=En küçük değer, Max.=En büyük değer

Tablo 2’de OMKÖ ve ÇBSYÖ’ne ait betimsel istatistikler verilmiştir. Spor lisesi öğrencilerinin OMKÖ puan ortalamaları incelendiğinde Dışa Dönüklük (9.60 ± 2.91) ve Duygusal Dengelilik (9.65 ± 2.29) özellikleri orta düzey olup Sorumluluk (10.63 ± 2.66), Yumuşak Başlılık (10.55 ± 2.15) ve Deneyime Açıklık (10.17 ± 2.64) özellikleri yüksek düzeydedir. ÇBSYÖ puan ortalamaları incelendiğinde Sosyal Normlara Uyum (20.40 ± 4.25), Kurallar ve Yönetime Saygı (22.04 ± 2.96), Sporda Sorumluluklara Bağlılık (22.73 ± 2.60) ve Rakibe Saygı (19.34 ± 4.17) şeklinde tüm alt boyutlarda yüksek düzeydedir.

Tablo 3. Cinsiyet değişkenine göre T-test sonuçları

Alt Boyutlar	Cinsiyet	n	\bar{x}	ss	t	p
Dışa Dönüklük	Kadın	24	8,54	3.40	-1.995	0.048*
	Erkek	102	9,84	2.74		
Sorumluluk	Kadın	24	10.08	2.57	-1.132	0.260
	Erkek	102	10.76	2.67		
Duygusal Dengelilik	Kadın	24	9.71	1.92	0.136	0.892
	Erkek	102	9.64	2.37		
Yumuşak Başlılık	Kadın	24	10.13	2.42	-1.073	0.285
	Erkek	102	10.65	2.08		
Deneyime Açıklık	Kadın	24	9.63	2.28	-1.118	0.266
	Erkek	102	10.29	2.71		
Sosyal Normlara Uyum	Kadın	24	19.63	3.89	-0.999	0.320
	Erkek	102	20.59	4.33		
Kurallar ve Yönetime Saygı	Kadın	24	21.92	2.81	-0.225	0.822
	Erkek	102	22.07	3.01		
Sporda Sorumluluklara Bağlılık	Kadın	24	22.13	2.86	-1.272	0.206
	Erkek	102	22.87	2.52		
Rakibe Saygı	Kadın	24	17.96	4.02	-1.824	0.071
	Erkek	102	19.67	4.15		

* $p < 0.05$ Anlamlılık düzeyi, \bar{x} =Ortalama, ss=Standart sapma

Tablo 3’de cinsiyet değişkenine ilişkin T-test sonuçları verilmiştir. OMKÖ’nün Dışa Dönüklük alt boyutunda cinsiyete göre anlamlı farklılık tespit edilmiştir ($p < 0.05$). Erkeklerin Dışa Dönüklük puanları kadınlara kıyasla yüksektir. OMKÖ’nün Sorumluluk, Duygusal Dengelilik, Yumuşak Başlılık ve Deneyime Açıklık alt boyutlarında cinsiyete göre anlamlı farklılık tespit edilememiştir ($p > 0.05$). ÇBSYÖ’nün Rakibe Saygı, Sosyal Normlara Uyum, Kurallar ve Yönetime Saygı ve Sporda Sorumluluklara Bağlılık alt boyutlarında cinsiyete göre anlamlı farklılık tespit edilememiştir ($p > 0.05$).

Tablo 4. Spor türüne göre T-test sonuçları

Alt Boyutlar	Spor Türü	n	\bar{x}	ss	t	p
Dışa Dönüklük	Takım	70	9.89	2.81	1.2557	0.212
	Bireysel	56	9.23	3.02		
Sorumluluk	Takım	70	10.63	2.62	-0.0299	0.976
	Bireysel	56	10.64	2.73		
Duyusal Dengelilik	Takım	70	9.66	2.40	0.0347	0.972
	Bireysel	56	9.64	2.16		
Yumuşak Başlılık	Takım	70	10.79	2.02	1.3982	0.165
	Bireysel	56	10.25	2.27		
Deneyime Açıklık	Takım	70	10.16	2.61	-0.0451	0.964
	Bireysel	56	10.18	2.70		
Sosyal Normlara Uyum	Takım	70	19.74	4.46	-1.9778	0.050*
	Bireysel	56	21.23	3.85		
Kurallar ve Yönetime Saygı	Takım	70	21.54	3.14	-2.1801 ^a	0.035*
	Bireysel	56	22.66	2.62		
Sporda Sorumluluklara Bağlılık	Takım	70	22.81	2.53	0.4052	0.686
	Bireysel	56	22.63	2.70		
Rakibe Saygı	Takım	70	19.11	4.09	-0.6822	0.496
	Bireysel	56	19.63	4.28		

* $p < 0.05$ Anlamlılık düzeyi, \bar{x} =Ortalama, ss=Standart sapma, ^aVaryanslar homojen olmadığı için Welch's testi raporlaştırılmıştır.

Tablo 4'de spor türü değişkenine ilişkin T-test sonuçları verilmiştir. OMKÖ'nün Dışa Dönüklük, Sorumluluk, Duyusal Dengelilik, Yumuşak Başlılık ve Deneyime Açıklık alt boyutlarında spor türüne göre anlamlı farklılık tespit edilememiştir ($p > 0.05$). ÇBSYÖ'nün Sosyal Normlara Uyum ve Kurallar ve Yönetime Saygı alt boyutlarında spor türüne göre anlamlı farklılık tespit edilmiştir ($p < 0.05$). Bireysel spor yapanların Sosyal Normlara Uyum ve Kurallar ve Yönetime Saygı puanları takım sporu yapanlara kıyasla yüksektir. ÇBSYÖ'nün Sporda Sorumluluklara Bağlılık ve Rakibe Saygı alt boyutlarında spor türüne göre anlamlı farklılık tespit edilememiştir ($p > 0.05$).

Tablo 5. Yaşa göre One Way ANOVA sonuçları

Alt Boyutlar	Yaş	n	\bar{x}	ss	f	p
Dışa Dönüklük	14	21	8.48	2.62	1.705	0.175
	15	41	9.51	2.77		
	16	32	9.88	3.14		
	17	32	10.16	2.95		
Sorumluluk	14	21	9.00	2.32	4.127	0.010*
	15	41	10.76	2.60		
	16	32	10.84	2.46		
	17	32	11.34	2.79		
Duygusal Dengelilik	14	21	9.19	2.23	0.468	0.705
	15	41	9.73	2.37		
	16	32	9.56	2.12		
	17	32	9.94	2.44		
Yumuşak Başlılık	14	21	10.00	1.67	1.776	0.161
	15	41	10.63	2.06		
	16	32	10.22	2.55		
	17	32	11.13	2.03		
Deneyime Açıklık	14	21	9.33	2.20	2.890	0.042
	15	41	9.68	2.86		
	16	32	10.50	2.75		
	17	32	11.00	2.30		
Sosyal Normlara Uyum	14	21	20.05	5.37	0.610	0.611
	15	41	21.17	4.68		
	16	32	19.97	3.41		
	17	32	20.09	3.62		
Kurallar ve Yönetime Saygı	14	21	21.10	4.00	1.145	0.339
	15	41	22.63	2.57		
	16	32	21.78	2.71		
	17	32	22.16	2.83		
Sporda Sorumluluklara Bağlılık	14	21	21.38	3.67	1.991	0.125
	15	41	23.27	2.27		
	16	32	23.16	2.22		
	17	32	22.50	2.26		
Rakibe Saygı	14	21	18.57	5.08	0.271	0.846
	15	41	19.73	4.17		
	16	32	19.34	3.60		
	17	32	19.34	4.18		

* $p < 0.05$ Anlamlılık düzeyi, \bar{x} =Ortalama, ss=Standart sapma, Devam analizlerinde Bonferroni düzeltmesi uygulanarak 0.0125 anlamlılık düzeyinde yorumlanmıştır.

Tablo 5’de yaş değişkenine ilişkin T-test sonuçları verilmiştir. OMKÖ’nün Sorumluluk ve Deneyime Açıklık alt boyutlarında yaşa göre anlamlı farklılık tespit edilmiştir ($p < 0.05$). Anlamlı farkın gözleendiği alt boyutlarda Tukey HSD ile devam analizleri yürütülmüştür. Devam analizine göre OMKÖ’nün Sorumluluk alt boyutunda 14 ile 17 yaş grupları arasında anlamlı fark gözlenmiştir ($t = -3,25$ ve $p = 0.008$). 17 yaş grubundaki bireylerin sorumluluk puanları 14 yaş grubuna göre daha yüksektir. OMKÖ’nün Deneyime Açıklık alt boyutunda ise devam analizlerinde yaş grupları arasında anlamlı fark gözlenmemiştir ($p > 0.0125$). OMKÖ’nün Dışa Dönüklük, Duygusal Dengelilik ve Yumuşak Başlılık alt boyutlarında yaşa göre anlamlı farklılık tespit edilememiştir ($p > 0.05$). ÇBSYÖ’nün Sosyal Normlara Uyum, Kurallar ve Yönetime Saygı ve Sporda Sorumluluklara Bağlılık ve Rakibe Saygı alt boyutlarında yaşa göre anlamlı farklılık tespit edilememiştir ($p > 0.05$).

Tablo 6. Değişkenler arası korelasyon analiz sonuçları

	1	2	3	4	5	6	7	8
1 Dışa Dönüklük	-							
2 Sorumluluk	0.41***	-						
3 Duygusal Dengelilik	0.18*	0.33***	-					
4 Yumuşak Başlılık	0.13	0.28**	0.34***	-				
5 Deneyime Açıklık	0.37***	0.47***	0.27**	0.38***	-			
6 Sosyal Normlara Uyum	0.11	0.25**	0.20*	0.26**	0.25**	-		
7 Kurallar ve Yönetime Saygı	0.16	0.25**	0.32***	0.31***	0.18*	0.46***	-	
8 Sporda Sorumluluklara Bağlılık	0.30***	0.31***	0.11	0.20*	0.17*	0.35***	0.46***	-
9 Rakibe Saygı	0.15	0.21*	0.17*	0.28**	0.19*	0.45***	0.32***	0.27**

* p < .05, ** p < .01, *** p < .001, Cohen'e (1988) göre korelasyon katsayıları, düşük düzey ilişki (r = .10 ile .29 aralığı), orta düzey ilişki (r = .30 ile .49 aralığı), yüksek düzey ilişki (r = .50 ile 1.00 aralığı) referans aralığına göre yorumlanmıştır.

Tablo 6'da bağımlı değişkenler ile bağımsız değişkenler arası ilişkilere yer verilmiştir. ÇBSYÖ'nün Sosyal Normlara Uyum alt boyutu ile OMKÖ'nün Sorumluluk, Duygusal Dengelilik, Yumuşak Başlılık ve Deneyime Açıklık alt boyutları arasında pozitif yönlü anlamlı bir ilişki vardır (Sırasıyla $r=0.25$ ve $p<0.01$; $r=0.20$ ve $p<0.05$; $r=0.26$ ve $p<0.01$; $r=0.25$ ve $p<0.01$). ÇBSYÖ'nün Kurallar ve Yönetime Saygı alt boyutu ile OMKÖ'nün Sorumluluk, Duygusal Dengelilik, Yumuşak Başlılık ve Deneyime Açıklık alt boyutları arasında pozitif yönlü anlamlı bir ilişki vardır (Sırasıyla $r=0.25$ ve $p<0.01$; $r=0.32$ ve $p<0.001$; $r=0.31$ ve $p<0.001$; $r=0.18$ ve $p<0.05$). ÇBSYÖ'nün Sporda Sorumluluklara Bağlılık alt boyutu ile OMKÖ'nün Dışa Dönüklük, Sorumluluk, Yumuşak Başlılık ve Deneyime Açıklık alt boyutları arasında pozitif yönlü anlamlı bir ilişki vardır (Sırasıyla $r=0.30$ ve $p<0.001$; $r=0.31$ ve $p<0.001$; $r=0.20$ ve $p<0.05$; $r=0.17$ ve $p<0.05$). ÇBSYÖ'nün Rakibe Saygı alt boyutu ile OMKÖ'nün Sorumluluk, Duygusal Dengelilik, Yumuşak Başlılık ve Deneyime Açıklık alt boyutları arasında pozitif yönlü anlamlı bir ilişki vardır (Sırasıyla $r=0.21$ ve $p<0.05$; $r=0.17$ ve $p<0.05$; $r=0.28$ ve $p<0.01$; $r=0.19$ ve $p<0.05$).

Tartışma

Bu araştırmanın amacı, spor lisesi öğrencilerinin kişilik özellikleri ve sportmenlik yönelim düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesidir. Araştırmanın ana bulgusu, spor lisesi öğrencilerinin kişilik özellikleri ile sportmenlik yönelim düzeyleri arasında pozitif

yönde düşük ve orta düzey anlamlı bir ilişki olduğudur. Ayrıca diğer önemli bulgu spor lisesi öğrencilerinin sportmenlik yönelim düzeylerinin yüksek olduğudur. Bu doğrultuda spor lisesi öğrencilerinin sportmenlik anlayışlarının olumlu olduğu söylenebilir. Bunun olası sebebi sporun saygı, öz kontrol, çaba, özerklik ve liderlik gibi değerlerin gelişmesine yol açmasından kaynaklıdır. Bir gencin spor ahlaki gelişimi için önemli olan olumlu insani değerlerin ve davranışların teşvik edilmesi beden eğitimi ve spor alanındaki düzenli öğretim davranışlarının bir parçasıdır ve bir sporcu ahlaki yeterlilikle donatılmalıdır. Pozo ve ark., (2018) daha fazla sportmenliğin çaba, işbirliği, saygı, problem çözme ve çatışma yönetimi gibi kişisel ve sosyal sorumluluk değerleri ile ilişkili olduğunu bildirmiştir.

Altın ve Altın (2022) kişilik özellikleri ile sporda ahlaktan uzaklaşma davranışı arasında ilişki olduğunu ve kişilik özelliklerinin ahlaktan uzaklaşma davranışını yordama etkisinin olduğunu bildirmiştir. Altın (2024) kişilik özelliklerinin sporda prososyal ve antisosyal davranışlar üzerinde etkisi olduğunu bildirmiştir. Khairi ve ark., (2012) sporda etik davranışların kişilik özelliklerinden doğrudan etkilendiğini bildirmiştir. Araştırmalar sporsal faaliyetlerde sergilenen davranışlarda kişiliğin etkili faktörlerden biri olabileceğini ortaya koymaktadır. Araştırma bulgularımız (Tablo 6) bunu destekler nitelikte olup kişilik özelliklerinin sportmenlik yönelimi üzerinde düşük ve orta düzeyde etkili olduğunu göstermektedir. Spor gibi rekabet içeren faaliyetlere katıldıklarında sporcuların temel kişilik özellikleri kaçınılmaz olarak nasıl davranacaklarına katkıda bulunur.

Katılımcıların kişilik özellikleri cinsiyete göre karşılaştırıldığında OMKÖ'nün yalnızca Dışa Dönüklük alt boyutunda anlamlı farklılık olduğu ($p < 0.05$) ve erkeklerin kadınlara göre daha dışa dönük olduğu görülmektedir. Bu bulgunun olası sebeplerinden biri örneklem büyüklüğü farklılığı (24 kadın ve 102 erkek) olabilir. Erkek katılımcılarda yüksek dışa dönüklüğün diğer bir muhtemel nedeni cinsiyetler arası sosyalizasyon ve toplumsal cinsiyet normlarından kaynaklanabilir. Erkek çocukları genellikle daha aktif ve dışa dönük davranışlar sergileme yönünde teşvik edilirken kız çocukları daha içe dönük, uyumlu ve sakin olmaya yönelik sosyal normlarla karşılaşabilirler. Bu durum, erkeklerin dışa dönüklüklerini daha belirgin bir şekilde göstermelerine yol açarak cinsiyet açısından farklılıklara sebep olabilir. Literatürde kişilik özelliklerinin cinsiyete göre değişmediğini bildiren araştırmalar da mevcuttur. Zorlu ve ark., (2020) atletizm branşındaki sporcuların kişilik özelliklerinin cinsiyete göre

anlamli bir farklılık göstermediğini bildirmiştir. Lopez ve Santelices (2012) elit masa tenisi sporcularının kişilik özelliklerinin cinsiyete göre anlamli bir farklılık göstermediğini bildirmiştir. Sporcu grubunun kişilik özelliklerine göre daha iyi değerlendirilebilmesi için kadın ve erkek sporcuların kişilik özellikleri bakımından benzerlikleri ve farklılıklarına yönelik daha fazla çalışmaya ihtiyaç duyulduğu görülmektedir.

Katılımcıların çok boyutlu sportmenlik yönelimleri cinsiyete göre karşılaştırıldığında ÇBSYÖ'nün hiçbir alt boyutunda anlamli farklılık olmadığı tespit edilmiştir. Katılımcıların benzer bir sosyal ortamda (spor lisesi) bulunmaları, spor kültürü içinde yetiştirilmeleri ve benzer disiplin ve rekabet ortamı deneyimlemeleri, sportmenlik yönelimi açısından homojen bir grup oluşturmalarına sebep olabilir. Diğer bir olası sebep ise örneklem büyüklüğü farklılığı (24 kadın ve 102 erkek) olabilir. Ulukan (2021) çeşitli dövüş sporlarıyla ilgilenen öğrencilerin (yaş:16,39+0.807) sportmenlik yönelimlerinin Sporda Sorumluluklara Bağlılık ve Rakibe Saygı alt boyutlarında cinsiyete göre erkekler lehine anlamli farklılık olduğunu ve ölçeğin tamamından elde edilen puana göre erkeklerin kadınlara oranla daha sportmen olduğunu bildirmiştir. Bunun nedeni olarak erkeklerin dövüş sporlarında daha profesyonel yaklaşıma sahip olması ve kadınların duygusal yapılarından kaynaklı kazanma hırslarının daha fazla olması ve bunun sonucu olarak erkeklere göre kadınların daha çok sportmen dışı davranışlar sergileyebileceği belirtilmiştir (Ulukan, 2021). Güllü ve Şahin (2018) erkek milli güreşçilerin kadın milli güreşçilere kıyasla Rakibe Saygı yönelimlerinin daha fazla olduğunu bildirmiştir. Bunun sebebi olarak kadınların nispeten daha duygusal olması, kadınların yenilme gibi olumsuz durumla karşılaştıklarında duygusallığa bağlı olarak negatif davranışlar gösterme eğilimlerinin fazla olması ve erkeklerin mesleklerini daha profesyonel yapma eğilimlerinin olması belirtilmiştir (Güllü ve Şahin, 2018).

Katılımcıların kişilik özellikleri spor türüne göre karşılaştırıldığında OMKÖ'nün hiçbir alt boyutunda anlamli farklılık olmadığı ve ölçek alt boyut puanlarının birbirine oldukça yakın olduğu tespit edilmiştir. Bu durumun olası sebebi araştırma grubunun dahil olduğu hem bireysel hem de takım sporlarının gerekliliklerinin benzer olması ile açıklanabilir. Her iki spor türünde de yüksek düzeyde özveri, hedef odaklılık ve disiplin gibi benzer özellikler gereklidir. Bireysel ve takım sporlarında motivasyonel ve psikolojik faktörlerin benzer olması nedeniyle katılımcıların kişilik özelliklerinde spor türü açısından büyük farklılıklar görülmeyebilir. Kemarat ve ark., (2022) 2020 Tayland Üniversite Oyunları'na katılan toplam 237 üniversite sporcusunun (18-25 yaş) takım ve

bireysel spor yapma durumuna göre kişilik özelliklerinin farklılık göstermediğini bildirmiştir. Saygılı ve ark., (2015) düzenli spor yapan öğrencilerin (yaş:14,04±0,5) takım ve bireysel spor yapma durumuna göre kişilik özelliklerinin farklılık göstermediğini bildirmiştir. Bunun sebebi olarak araştırmaya katılan öğrencilerin alt yapı sporcuları olduğu ve bu nedenle branşlara göre kişilik özelliklerinin henüz şekillenememesi belirtilmiştir (Saygılı ve ark., 2015).

Katılımcıların çok boyutlu sportmenlik yönelimleri spor türüne göre karşılaştırıldığında takım ve bireysel spor yapanlar arasında ÇBSYÖ'nün Sosyal Normlara Uyum ve Kurallar ve Yönetime Saygı alt boyutlarında anlamlı farklılık olduğu tespit edilmiştir. Bulgular, Sosyal Normlara Uyum ve Kurallara ve Yönetime Saygı alt boyutlarında bireysel spor yapanların daha yüksek puanlar elde ettiğini göstermektedir. Bu farklılık grup dinamikleri, takım normları ve sporcuların sportif başarıya odaklanma eğilimlerinden kaynaklanabilir. Doğası gereği bireysel sporlarda sporcular performansları ve başarıları üzerinde kendileri doğrudan bir etkiye sahip olduğu için bireysel sporlarda daha fazla kişisel sorumluluk ve öz disiplin gereklidir. Bu da sporcuların normlara ve kurallara daha sıkı uymalarını teşvik edebilir. Literatürde mevcut bulgular ile örtüşmeyen araştırmalar da mevcuttur. Güngör ve ark., (2022) Spor Bilimleri Fakültesi'nde öğrenim gören sporcu öğrencilerin (yaş:21.22±5.21) takım ve bireysel spor yapma durumuna göre sportmenlik yönelimlerinin farklılık göstermediğini bildirmiştir. Bunun sebebi olarak sportmenlik yöneliminin kişinin ilgilendiği spor branşından ziyade karakteristik özellikleriyle şekillendiği belirtilmiştir (Güngör ve ark., 2022). Yalçın ve ark., (2020) Spor Bilimleri Fakültesi'nde öğrenim gören amatör sporcuların (18-27 yaş) takım ve bireysel spor yapma durumuna göre sportmenlik yönelimlerinin farklılık göstermediğini bildirmiştir. Bu bulguların araştırmamızla örtüşmemesinin olası nedenleri örneklem büyüklüğü, demografik özellikler (yaş ve eğitim düzeyi) ve spor türünde (bireysel ve takım) farklı branşları yapmalarındandır. Farklı sporların farklı fiziksel ve zihinsel uygulama gereksinimleri vardır. Aynı spor türünün kuralları altında bile farklı mevkilerin farklı gereksinimleri vardır. Çeşitli spor aktivitelerinin kural yapıları, farklı sosyal iletişim türlerini ve davranışları teşvik eder (Liu ve ark., 2023).

Katılımcıların kişilik özellikleri yaşa göre karşılaştırıldığında yaş arttıkça kişilik özellik puanlarının arttığı ve OMKÖ'nün yalnızca Sorumluluk alt boyutunda anlamlı farklılık olduğu ve bu farkın 14 ile 17 yaş arasında 17 yaş lehine olduğu tespit edilmiştir. Yaş arttıkça sorumluluk duygusunun belirgin bir şekilde arttığı gözlenmektedir.

Karabağ (2019), spor yapan ve yapmayan ortaöğretim öğrencilerinin yaşa göre karşılaştırıldığında yalnızca Öz Denetim (Sorumluluk) alt boyutunda farklılık olduğunu ve bu farklılığın 14 ile 17 yaş arasında 17 yaş lehine olduğunu bildirmiştir. Bu bulgu araştırma sonuçlarımız ile benzer olsa da araştırma grubu açısından farklılık taşımaktadır. Eraslan (2015), Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu'nda öğrenim gören öğrencilerin yaş gruplarına göre kişilik özelliklerinin farklılık göstermediğini bildirmiştir. Bu bulgu ile araştırma sonuçlarımızın benzer olmamasının olası nedeni araştırma grubunun üniversitede eğitim gören yaşça büyük bireylerden oluşmasındandır. Yaşam süresine, öz farkındalığa, sosyal çevreye, eğitim düzeyine bağlı olarak kişi belirli bir tecrübeye ve birikime sahip olabilir ve bu da kişilik özelliklerine farklı yansıyabilir.

Katılımcıların çok boyutlu sportmenlik yönelimleri yaşa göre karşılaştırıldığında ÇBSYÖ'nün hiçbir alt boyutunda anlamlı farklılık olmadığı ve spor lisesi öğrencilerinin yaşa bağlı olmaksızın sportmenlik yönelimlerinin yüksek olduğu tespit edilmiştir. Bunun olası nedeni araştırma grubunun spor lisesi öğrencileri arasında aktif spor yapan bireylerden oluşmasıdır. Çünkü sporun, sosyal beceriler üzerinde etkisi vardır ve kurallar, düzenlemeler ve hedeflerle ilgili rekabeti, işbirliğini ve disiplini öğretebilir. Bu değerler, adil oyun algısını güçlendiren ve sportmenlik yönelimlerini artıran faktörlerdir. Mevcut bulguları destekler nitelikte Gül ve Bingöl (2022) spor lisesi öğrencilerinin sportmenlik algı düzeyini incelemiş ve öğrencilerin ilgili maddelerin çoğuna çok yüksek düzeyde katılım gösterdiklerini ve öğrencilerin sportmenlik davranışları algılama düzeylerinin yüksek olduğunu bildirmiştir.

Bu çalışmada birkaç sınırlılık söz konusudur. Birincisi; yalnızca Elazığ ili dahil edilmiştir. İkincisi; yalnızca spor lisesinde öğrenim gören sporcular dahil edilmiştir. Üçüncüsü; sadece aktif olarak spor yapan öğrenciler dahil edilmiştir. Bu faktörler bu çalışmanın genellenebilirliğini sınırlamaktadır.

Sonuç olarak spor lisesi öğrencilerinin sportmenlik yönelim düzeylerinin yüksek olduğu tespit edilmiştir. Sporcuların sportmenlik yönelimlerinin yüksek olması istenen bir durumdur. Çünkü adil oyun tutumu ve farkındalığına sahip olmak takımlarda saha içi ve saha dışı sosyal davranış ve ilişkileri etkiler. Aynı zamanda spor lisesi öğrencilerinin kişilik özellikleri ile sportmenlik yönelimleri arasında pozitif yönlü düşük ve orta düzey anlamlı bir ilişki olduğu tespit edilmiştir. Bu durum, kişiliği oluşturan yapısal unsurların sporcuların etik algılarını etkileyebileceğini gösterir. Antrenörler sporcuların kişilik özelliklerini belirleyerek potansiyel sporcuları takıma ve uygun mevki ve pozisyona dahil edebilir ve aynı zamanda sporcunun başarısızlık riskini de bir

dereceye kadar en aza indirebilir. Üstelik antrenörler sporcuların kişilik özelliklerini bilerek maç sırasında daha kolay ve bilinçli bir şekilde onları yönlendirebilir.

Kaynaklar

- Altın, Y. (2024). Sporda prososyal ve antisosyal davranışları etkileyen kişilik, motivasyon ve ahlaktan uzaklaşma faktörlerinin yapısal eşitlik modeli ile incelenmesi. Doktora Tezi. Ankara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Altın, Y. ve Altın, S. (2022). Kişilik özelliklerinin sporda ahlaktan uzaklaşma davranışını yordama etkisi. *Spor Bilimleri Dergisi*, 33(4), 204-213.
- Atak, H. (2013). On-Maddeli kişilik ölçeği'nin Türk kültürü'ne uyarlanması. *Noropsikiatri Arsivi*, 50, 312-319.
- Dorak, F. (2015). The relationship between personality and sportpersonship orientations. *The Anthropologist*, 19(3), 597-601.
- Eraslan, M. (2015). Spor bölümlerinde öğrenim gören üniversite öğrencilerinin kişilik özelliklerinin ve stresle başa çıkma stillerinin çeşitli değişkenlere göre incelenmesi. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 7(12), 65-82.
- Gama, D.R., de Queiroz, M.A., Cordeiro, M.C., Eftimie, J.M. ve Vale, R.S. (2020). Relationship between sportsmanship and personality traits of amateur electronic sportsmen from Rio de Janeiro. *RETOS-Neuvas Tendencias en Educacion Fisica. Deporte y Recreacion*, 38, 537-542.
- Gül., C. ve Bingöl, Ş. (2022). Spor liseleri öğrencilerinin sportmenlik algısının incelenmesi. *Hakkari Review*, 6(2), 46-58.
- Güllü, S. ve Şahin, S. (2018). Milli güreşçilerin sportmenlik yönelim düzeyleri üzerine bir araştırma. *Electronic Turkish Studies*, 13(18), 705-718.
- Güngör, N.B., Kurtipek, S. ve Yenel, F. (2022). Benlik saygısı ve sportmenlik yönelimi odağında sporcu öğrenciler üzerine bir araştırma. *Journal of Global Sport and Education Research*, 5(2), 118-127.
- Karabağ, B. (2019). Spor yapan ve yapmayan ortaöğretim öğrencilerinin kişilik özellikleri, karar verme stilleri ve stresle başa çıkma stratejilerinin incelenmesi. Yüksek Lisans Tezi. Bartın Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Bartın.

- Kaya, A., Balay, R. ve Göçen, A. (2012). The level of teachers' knowing, application and training need on alternative assessment and evaluation techniques. *International Journal of Human Sciences*, 9(2), 1229-1259.
- Kemarat, S., Theanthong, A., Yeemin, W. ve Suwankan, S. (2022). Personality characteristics and competitive anxiety in individual and team athletes. *Plos One*, 17(1), e0262486.
- Khairi, A., Assadi, H., Farahani, A., ve Goodarzi, M. (2012). The effect of type of sport, gender, personality and goal orientation on sport ethics of student athletes. *World Journal of Sport Sciences*, 6(4), 372-381.
- Liu, C., Qu, G. ve Gao, R. (2023). Defining sports moral character and clarifying its related concepts. *Frontiers in Sports and Active Living*, 5, 1101377.
- Lopez, A. ve Santelices, O. (2012). Personality characteristics of elite table tennis athletes of the Philippines: basis for a proposed recruitment program. *International Journal of Table Tennis Sciences*, 7, 1-4.
- Mann, P. (2017). Personality traits of athletes and nonathletes. *International Journal of Advanced Research and Development*, 2(5), 149-150.
- Marchese, F., Malagoli Lanzoni, I. ve Steca, P. (2022). Personality traits and motives in table tennis players. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 19(17), 10715.
- Mount, M.K., Barrick, M.R., Scullen, S.M. ve Rounds, J. (2005). Higher-order dimensions of the big five personality traits and the big six vocational interest types. *Personnel Psychology*, 58(2), 447-478.
- Pozo, P., Grao-Cruces, A. ve Perez-Ordas, R. (2018). Teaching personal and social responsibility model-based programmes in physical education: A systematic review. *European Physical Education Review*, 24(1), 56-75.
- Piepiora, P. (2021). Personality profile of individual sports champions. *Brain and Behavior*, 11(6), e02145.
- Piepiora, P., ve Witkowski, K. (2020). Personality profile of combat sports champions against neo-gladiators. *Arch. Budo*, 16(1), 281-293.
- Saygılı, G., Atay, E., Eraslan, M. ve Hekim, M. (2015). Düzenli olarak spor yapan ve yapmayan öğrencilerin kişilik özellikleri ile akademik başarıları arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 23(1), 161-170.

- Sezen-Balçıkınlı, G. (2010). Çok boyutlu sportmenlik yönelimi ölçeği'nin Türkçe uyarlaması: Geçerlik ve güvenirlik çalışması. *Gazi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 15(1), 1-10.
- Tabachnick, B.G. ve Fidell, L.S. 2013. Using multivariate statistics (Sixth Edition). Boston, MA: Pearson.
- Ulukan, M. (2021). Farklı dövüş sporu yapan öğrencilerin sportmenlik yönelim düzeylerinin bazı değişkenler açısından incelenmesi. *Spor Eğitim Dergisi*, 5(1), 52-62.
- Verma, M. ve Kumar, R. (2019). Development of sportsmanship in young athlete. *Think India Journal*, 22(8), 208-212.
- Yalçın, Y.G., Tek, T. ve Çetin, M.Ç. (2020). Amatör olarak spor yapan üniversite öğrencilerinin sportmenlik yönelimlerinin incelenmesi. *Türk Spor Bilimleri Dergisi*, 3(1), 29-34.
- Yıldız, M., Şenel, E. ve Yıldırım, I. (2018). Prosocial and antisocial behaviors in sport: the roles of personality traits and moral identity. *Sport Journal*, 8(1), 5-17.
- Zorlu, E., Algün Doğu, G., Yıldız, A.B. ve Yılmaz, B. (2020). Atletizm branşındaki sporcuların kişilik özelliklerinin başarı motivasyonuna etkisinin incelenmesi. *Akdeniz Spor Bilimleri Dergisi*, 3(1), 24-35.